

Turper-Alışık, S., Altıok, B., Ağalday, B. ve Köseoğlu-Darılmaz, F. (2022). "Etnik ve Göçmen Azınlıklar ile Anket Çalışmaları: Türkiye Örnekleri Üzerine Yöntembilimsel Bir İnceleme", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 50, Denizli, ss. 294-310.

ETNİK VE GÖÇMEN AZINLIKLAR İLE ANKET ÇALIŞMALARINI: TÜRKİYE ÖRNEKLERİ ÜZERİNE YÖNTEMBİLİMSEL BİR İNCELEME

Sedef TURPER-ALIŞIK*, Birce ALTIOK**, Burak AĞALDAY***, Feyza KÖSEOĞLU-DARILMAZ****

Öz

Türkiye'nin etnik çeşitliliği, yakın coğrafyasındaki insan hareketliliği ve göç alan konumu ile Türkiye'deki etnik ve göçmen azınlıklar üzerine yapılan çalışmalar son on yılda artış göstermiştir. Bu çalışmalar arasında nicel yöntemlere başvuran çalışmaların yaygınlaştığı da gözlenmektedir. Ancak bu çalışmaların ilgili gruplara yönelik etkin politikaların geliştirilmesine dayanak oluşturabilmeleri veri toplama aşamasında kullandıkları yöntemlerin doğru uygulanmasına ve yöntembilimsel seçimlerin etraflıca raporlanmasına bağlıdır. Bu sebeple bu makale 2000-2019 yılları arasında etnik ve göçmen azınlıklar üzerine anket yöntemi ile yapılan çalışmaları yöntembilimsel ilkeler bağlamında incelemektedir. Veri toplama süreçleri ve sonuçların genellenebilirliği üzerine yapılan incelemede bahse konu çalışmaların azımsanamayacak oranda çalışmanın hedef kitlesini tanımlamadığı, örnekleme yönteminin uygulamasına dair bilgi paylaşmadığı ve/ya örnekleme yöntemiyle uygulama arasında uyumsuzluk olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, birçok çalışmanın örnekleminin temsiliyet yeterliliğine sahip olmadığı ve sonuçlarının genellenebilirliğine şüpheyle yaklaşılması gerektiği görülmüştür. Bu makale, son olarak etnik ve göçmen azınlıklarla yürütülen çalışmalarda benzer eksiklikler ve sınırlamaların üstesinden gelebilmeleri için araştırmacılara öneriler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Nicel, Etnik, Göçmen, Azınlık, Metot, Araştırma metotları.*

SURVEY RESEARCH ON ETHNIC AND MIGRANT MINORITIES: METHODOLOGICAL EVALUATION OF STUDIES IN TURKEY

Abstract

The number of studies on ethnic and immigrant minorities in Turkey has increased in the last decade due to an increased human mobility in the region and migrant intake next to its existing ethnic diversity. Among these studies, a growing number of them are observed to utilize quantitative methods. However, the ability of these studies to substitute a basis of effective policies to be developed for those minority groups depends on appropriate application and reporting of methodological choices made during the data collection stage. Therefore, current study examines the methodological aspects of the survey studies conducted with ethnic and immigrant minorities in Turkey between 2000-2019. Our findings on data collection processes and the generalizability of findings reveal that most studies fail to define their target groups and to provide detailed information on the sampling procedures and that there often is a discrepancy between the naming of the sampling method and its application. Moreover, generalizability claims of a substantive number of studies should be cautiously evaluated as they do not utilize representative samples. Current study also presents recommendations for researchers facing similar shortcomings and limitations while conducting survey research on ethnic and immigrant minorities.

Keywords: *Quantitative, Ethnic, Migrant, Minority, Method, Research methods.*

*Dr Öğr. Üyesi, Koç Üniversitesi, İSTANBUL.

e-posta:sturper@ku.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-5659-3181>)

**Doktora Sonrası Araştırma Görevlisi, Koç Üniversitesi, İSTANBUL.

e-posta:baltiok@ku.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-7307-6589>)

***Arş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, MARDİN.

e-posta:burakagalday@artuklu.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-6411-593X>)

****Yüksek Lisans Öğrencisi, Koç Üniversitesi, İSTANBUL.

e-posta:fdarilmaz18@ku.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-2269-4731>)

1.GİRİŞ

Göçmenlerin ve etnik azınlıkların toplumsal entegrasyonu pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de önemli politika alanlarından birini teşkil etmektedir. Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan bir raporda ‘yerleşik etnik azınlıklara sahip ve yakın dönemde göç almaya başlamış bir ülke’ olarak tanımlanan Türkiye’de (Simon, 2007, s. 39) entegrasyon politikalarına yönelik tartışmalar özellikle 2011 yılının Mart ayında başlayan Suriye’den Türkiye’ye yönelik yoğun göç hareketliliği sonrasında özellikle göçmenlerin sosyal ve ekonomik uyumlarına ilişkin tartışmalar akademik yazında ele alınmış (Akıncı vd., 2015; İçduygu ve Şimşek, 2016), aynı zamanda medyada da geniş yankı bulmuştur (Akşam, 2017; Karakaş, 2015, 2018).

Göçmenlerin ve etnik azınlıkların sosyal, ekonomik, kültürel ve politik entegrasyonlarının değerlendirilebilmesi ve bu alanlarda etkin politikaların geliştirilebilmesi için karşılaştırılabilir güvenilir verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaca karşılık, Türkiye’de entegrasyonun istihdam ve eğitim gibi alanlarına ilişkin veriler ilgili kamu kurumlarınca kayıt altına alınırken, entegrasyon politikalarına ilişkin veriler Göç ve Entegrasyonu Politika İndeksi (MIPEX) tarafından ülkeler ve yıllar bazında karşılaştırmalı bir veri seti olarak derlenmekte (Huddleston vd., 2011), kamuoyunun göçmenler ve etnik azınlıklar hakkındaki görüş ve tutumlarına ilişkin istatistikler ise Avrupa Sosyal Araştırması, Dünya Değerler Araştırması ve Suriyeliler Barometresi gibi çeşitli nicel çalışmalarca ortaya konmaktadır (M. M. Erdoğan, 2018; ESS, y.y.; WVS, y.y.). Ancak, göçmenlere ve etnik gruplara yönelik etkin politikaların üretilebilmesi için aynı zamanda bu gruplara mensup kişilerin deneyimlerine, ihtiyaçlarına ve beklentilerine ilişkin veriye de ihtiyaç duyulmaktadır. Etnik ve göçmen azınlıkların yürürlükte olan politikaların işleyişine ilişkin değerlendirmelerinin ve yeni politikalara ilişkin tercihlerinin entegrasyon politika yapım süreçlerine dahil edilebilmesi ise ancak bu gruplarla yürütülen anket çalışmaları ile mümkün olabilmektedir (Reichel ve Morales, 2017).

Bu tür anket çalışmalarının üreteceği verilerin entegrasyon politikalarına sağlıklı bir dayanak oluşturabilmesi için bu çalışmaların ilgilendikleri etnik ve göçmen azınlıkların üyelerini isabetle tespit edebilmeleri ve ilgilendikleri toplulukları temsil etme kabiliyetine sahip örneklem ile yürütülmüş olmaları gerekmektedir (Aguilera vd., 2020). Etnik ve göçmen azınlıklar, genel popülasyon içerisinde sayıca az olmaları, üyelerinin kolaylıkla tespit edilememesi ve kendileri için örneklem belirlemede kullanılabilecek bir çerçevenin genellikle temin edilememesi veya eksik olması gibi nedenlerle literatürde ‘ulaşılması güç’ topluluklar olarak betimlenmektedirler (Marpsat ve Razafindratsima, 2010) ve tüm anket çalışmaları için geçerli olan sorunların üstesinden gelmek, söz konusu anket çalışmaları bu topluluklarla yürütülmekte olduğu zaman daha da zor olabilmektedir (Erens, 2013; Kappelhof, 2015). Bu durum, genel popülasyon ile yürütülen çalışmalarda etnik ve göçmen azınlıkların yetersiz temsiline veya yalnızca etnik azınlık ve göçmenlerle yürütülen çalışmalar söz konusu ise ilgili grupların bütününe yansıtan bir resmin oluşturulamamasına neden olmaktadır (Feskens vd., 2007).

Geçtiğimiz yıllarda politika yapım süreçlerine destek sağlayacak sağlıklı veriye duyulan ihtiyacın artmasıyla birlikte göçmen ve etnik gruplardan veri toplama çabalarına destek olacak yöntemsel çalışmalar da oldukça yaygınlaşmıştır. Bu yöntemsel çalışmalarda etnik ve göçmenler azınlıklar ile yürütülen anket çalışmalarında örneklem belirlemede farklı metodların avantaj ve dezavantajları (Careja ve Andreß, 2018; Font ve Méndez, 2013; Reichel ve Morales, 2017; Tyldum, 2021), anket dizaynı ve veri toplama sürecindeki problemler (Fortunato vd., 2019; Steiner ve Landös, 2019), cevaplama oranının yükseltilmesi ve katılımcı alımı (*recruitment of participants*) (Fête vd., 2019; Zeisler vd., 2020), araştırmacının saha çalışmasındaki konumu (pozisyonu) (Carling vd., 2014; De Tona vd., 2010) gibi pek çok konuya dikkat çekilmektedir. Okuyacağınız çalışmada ise etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda hedef kitlenin belirlenmesi ve çalışmanın örnekleminin oluşturulması konuları üzerinde durularak Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen ve Uluslararası Etnik ve Göçmen Azınlıklar Anket Veri Ağı COST Aksiyonu çerçevesinde derlenen nicel çalışmalar bu iki konuda başta olmak üzere çeşitli açılardan yöntemsel olarak incelenmektedir.

Bu amaçla, çalışmanın bundan sonraki ilk bölümünde etnik ve göçmen azınlıkların resmi kayıtlar ve akademik çalışmalarda nasıl tanımlandıkları ve hangi kriterler baz alınarak belirlendikleri tartışıldıktan sonra etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen nicel araştırmalarda bu toplulukları temsil etme kabiliyetine sahip örneklem oluşturmak için kullanılabilecek farklı örnekleme yöntemleri üzerinde durulmaktadır. Bunu takiben, COST Aksiyonu çerçevesinde derlenen ve bu araştırmaya kaynaklık eden nicel çalışmaların toplanması ve incelenmesinde izlenen yöntemler tanıtılarak, Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülmüş çalışmaların yöntemlerine ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye’de azınlık ve göçmen azınlıklar ile yürütülen nicel araştırmaların

yöntemsel eksikliklerine ilişkin değerlendirmelerde bulunularak gelecekte bu tür topluluklarla yürütülmesi planlanan çalışmaların benzer kısıtlılıkların üstesinden gelebilmeleri için öneriler sunulmaktadır.

2. ETNİK VE GÖÇMEN AZINLIKLARLA ANKET ÇALIŞMALARINDA ARAŞTIRMA DİZAYNI

2. 1. Hedef Kitlenin Tanımlanması ve Belirlenmesi

Etkin entegrasyon politikalarının üretilebilmesi için temel sosyal ve etnik grupların sınıflandırılması bu gruplara ilişkin verilerin toplanıp takibinin yapılabilmesi için her ne kadar kritik öneme sahipse de göçmenleri ve etnik azınlıkları tanımlamada kullanılabilecek üzerinde uzlaşılan tanımlamalar bulunmamakta ve her ülke bu konuda farklı tanımlara dayanan istatistikler üretmektedir (Jacobs vd., 2009). Simon (2007), Avrupa Konseyi üye ülkelerinin istatistiki veri oluşturma birimleri ile yürüttüğü anket çalışması sonucunda ülkelerin etnik kompozisyonlarına ve göç deneyimlerine bağlı olarak geliştirdikleri üç farklı nüfus sınıflandırma modeli tespit etmiştir. Simon'a göre Türkiye'nin de içinde bulunduğu pek çok Batı ve Güney Avrupa ülkesi ulus-devlet temelli bir model benimseyerek nüfuslarını vatandaşlık ve doğum yeri temelinde kategorize etmekte ve istatistiki kayıtlarını vatandaş, yabancı ve göçmen kategorilerini kullanarak derlemektedir. Buna karşılık, genellikle daha büyük bir siyasi yapının dağılmasından sonra kurulan devletlerin benimsediği mozaik modeli nüfusun etnik köken ve dil temellerinde sınıflandırılmasına dayanmaktadır. Geleneksel olarak göç alan Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerin benimsediği bir başka yaklaşım olan çok-kültürlülük modelinde ise nüfusun sınıflandırılmasında etnik köken yerine göçmenlik deneyimi temel alınmaktadır.

Üzerinde fikir birliğine varılmış tanım ve ölçütlerin eksikliği yalnızca resmi kayıtlarda değil, aynı zamanda göçmen ve etnik azınlıklar ile yürütülen saha çalışmalarında da ilgili toplulukların tanımlanması ve belirlenmesinde farklı yaklaşımların benimsenmesine neden olmaktadır. Hedef kitlesini göçmenler ve/veya etnik azınlıkların oluşturduğu bu tür çalışmalarda, etnik köken ve göçmenlik terimleri çeşitli şekillerde kavramsallaştırılmakta ve farklı ölçütler kullanılarak belirlenebilmektedir. Göçmen toplulukları belirlemede sınır geçişi temel alınmaktadır (Waters, 2014) ve göçmenlik statüsü bireylerin kendi göç deneyimleri üzerinden tanımlanıp doğum yeri ve vatandaşlık durumu ile tespit edilebildiği gibi, ikinci ve üçüncü nesil göçmenlerin de kapsanacakları şekillerde ailelerin göç deneyimleri üzerinden veya çifte vatandaşlık statüleri üzerinden de tanımlanıp belirlenebilmektedir (Salentin, 2014). Pek çok etnik azınlıklığın ortaya çıkışı geçmiş göç deneyimlerine dayandırıldığı ve bu grupların yerleştikleri topluluklara nazaran farklılıklarının bir kısmının değişmez kaldığı varsayımı ile tanımlandığından (Font ve Méndez, 2013), etnik azınlık statüsü göç deneyimi üzerinden tanımlanabildiği gibi kültürel özellikler üzerinden de tanımlanabilmekte ve üyelerinin tespitinde bu tanımlara bağlı olarak doğum ülkesi, uyruk ve vatandaşlık gibi kriterlerin yanı sıra dil ve din gibi kültürel işaretler de kullanılabilmektedir (Salentin, 2014). Ancak etnik kökenin çok yönlü ve anlamı konjonktüre bağlı hızlı değişkenlik gösteren bir kavram olması nedeniyle tanım ve ölçütlerinin çalışılan coğrafyaya ve zamana göre çeşitlilik göstermesi beklendiğinden (Petersen, 1980) etnik azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda öz tanım kriterine de sıklıkla başvurulmaktadır (Bonnett ve Carrington, 2000).

Etnik azınlık ve göçmenlerin nasıl tanımlandıkları ve hangi kriterler baz alınarak belirlendikleri, bulguların kendi başına değerlendirilmesi ve anlamlandırılması için hayati bir öneme sahip olduğu kadar araştırma bulgularının yıllar içinde veya gruplar arasında karşılaştırılması esnasında ayrı bir önem kazanmakta ve benzer ölçütlerin kullanılmamış olması farklı çalışmalardan veya kaynaklardan elde edilen bulguların kıyaslanabilirliğini sınırlamaktadır (Parameshwaran ve Engzell, 2015, s. 401). Örneğin bir etnik azınlığın veya göçmen grubunun ekonomik entegrasyonunun yıllar içindeki seyrine ilişkin analizler ancak ilgili grubu benzer şekilde tanımlayan ve üyelerinin tespitinde benzer ölçütleri kullanan çalışmaların verilerinin kıyaslanması ile mümkün olabilecektir. Öte yandan hedef topluluğun farklı şekilde tanımlandığı ve/veya ilgili topluluğun üyelerini belirlemede farklı ölçütlerin kullanıldığı resmi istatistiklerin veya araştırma sonuçlarının kıyaslanması ise sağlıklı bir karşılaştırmaya el vermeyecek ve veri örüntüleri hakkında yanıltıcı sonuçlara varılmasına neden olabilecektir (Groenewold ve Lessard-Phillips, 2012; Mateos vd., 2009). Bu nedenle etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda ilgili hedef kitlenin nasıl kavramsallaştırılıp hangi ölçütler ile belirlendiğinin çalışma bulgularının sunulduğu yazında açıkça ifade edilmesi, bu çalışmaların ürettikleri bilginin doğru şekilde yorumlanıp kullanılabilmesi ve farklı veriler ile kıyaslamalı olarak değerlendirilebilmesi açısından oldukça önemlidir.

2.2. Etnik ve Göçmen Azınlıklarla Yürütülen Çalışmalarda Örneklemin Belirlenmesi

Göçmen ve etnik azınlıklar ile yürütülen çalışmaların yöntemsel yaklaşımlarını inceleyen araştırmaların ortaya koyduğu gibi, etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda hedef kitlenin tüm üyelerinin güncel kayıtlarına erişilebildiği durumlarda çalışmaya dahil edilecek bireylerin basit tesadüfi örnekleme yöntemi ve varyasyonları ile belirlenmesi mümkün olsa da, yerleşik nüfusa ilişkin kayıtlarda ilgili etnik azınlık ve göçmen topluluklarının üyelerinin tespitine el verecek bilgilerin bulunmaması ve özellikle daha

mobil olan göçmen nüfus için ikamet adreslerine ilişkin kayıtların eksik veya güncelliğini yitirmiş olması gibi nedenlerle bu gruplarla yürütülen çalışmalarda kişi listesi çerçevesine dayalı tesadüfi örnekleme metodu çoğu zaman kullanılamamaktadır (Aguilera vd., 2020; Reichel ve Morales, 2017). Tam ve güncel kişi listesi çerçevesinin bulunmadığı durumlarda kullanılacak tesadüfi numara çevirme ve tesadüfi güzergâh gibi diğer olasılık temelli örnekleme yöntemleri ise etnik azınlık ve göçmenler gibi genel popülasyonun küçük bir kesimini oluşturan grupları örneklemede yüksek zaman, emek ve finansal maliyetleri nedeni ile tercih edilmemektedir.

Buna karşılık, ulaşılması güç topluluklar ile yürütülecek çalışmalarda kullanılmak üzere pek çok örnekleme yöntemi geliştirilmiştir. Etnik azınlık ve göçmenlerle yapılacak çalışmalarda da yararlanılabilecek bu yöntemleri örnekleme çerçevelerine göre adres çerçevesi, zaman-mekan çerçevesi ve ağ çerçevesi temelli yöntemler olarak üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlardan adres çerçevesine dayalı olanlar, etnik azınlıklar ve göçmenlerin belli coğrafi alanlarda kümelenedikleri ön kabulüne dayanmakta ve adrese dayalı rassal örnekleme yönteminin maliyetlerini düşürmek üzere tasarlanan odaklı sayım (*focused enumeration*) ve uyarlanabilir küme örnekleme (*adaptive cluster sampling*) gibi yöntemleri içermektedir (EASO, 2018; Lynn vd., 2018). Odaklı sayım ve uyarlanabilir küme örnekleme yöntemleri tesadüfi adres seçimi ile başlayıp çalışmanın hedef grubunun bir üyesine rastlanan her hanenin civarındaki hanelerin de taranması esasına dayanmaktadır. Odaklı sayım yönteminde bu tarama görüşmenin yapıldığı deneklerden komşu hanelerde hedef gruptan kişilerin bulunup bulunmadığına dair bilgi edinme şeklinde gerçekleştirilirken, uyarlanabilir küme örnekleme yönteminde hedef gruptan üyelerin bulunduğu tespit edilen tüm hanelere komşu hanelerin de örnekleme dahil edilmesi şeklinde uygulanmaktadır (Reichel ve Morales, 2017). Bu yöntemlerin özellikle yoğun kümelenmiş ikamet örüntüsüne sahip toplulukları örneklemede etkin oldukları bilinmektedir (Verma, 2013).

Zaman-mekan çerçevesi temelli buluşma noktası örnekleme yöntemi (*centers of aggregation / intercept point sampling*), ilgili etnik azınlık ve göçmen grupların sıklıkla ziyaret ettiği mekanların ve ziyaret saatlerinin tespit edilerek görüşmelerin bu buluşma noktalarında gerçekleştirilmesi, görüşme sonunda katılımcılardan çalışmaya dahil edilen her mekan ne sıklıkla ziyaret ettiklerine dair bilgi toplanması ve toplanan bu bilgi ışığında her katılımcının örnekleme dahil edilme olasılığının hesaplanarak verilerin ağırlıklandırılmasında (*weighting*) kullanılması esaslarına dayanmaktadır (Baio vd., 2011). Her ne kadar yöntemin iyi işlerliği kayıtsız göçmenler dahil pek çok popülasyon için ortaya konmuşsa da (Groenewold ve Lessard-Phillips, 2012), buluşma noktası örnekleme yönteminin temsiliyet kabiliyeti görüşmelerin gerçekleştirileceği mekanların ve etkinliklerin isabetle tespit edilebilmesi ve hedef grubun tüm kesimlerini yakalayabilecek çeşitlikte olmasına bağlı olduğundan (Mckenzie ve Mistiaen, 2007) öncesinde ciddi bir etnografik çalışma yapılmasını gerektirir (Reichel ve Morales, 2017). Ancak kamuya açık alanlar olan buluşma noktalarında görüşme gerçekleştiriminin düşük yanıtlanma oranı, anket sürelerinin kısa tutulması gerekliliği ve hassas konulara uygun olmaması gibi bazı dezavantajları bulunmaktadır (Marpsat ve Razafindratsima, 2010).

Ağ çerçevesi (*network sampling*) kullanan örnekleme yöntemleri ise ilgili hedef grubun bir sosyal ağ ile bağlı olduğu ve tüm üyelerinin referans zincirleri üzerinden ulaşılabilir oldukları varsayımına dayanmaktadır. Ağ çerçevesi kullanan yöntemlerin etnik azınlıklar ve göçmenler ile yürütülen çalışmalarda en yaygın kullanılan örneklerinden bir tanesi Goodman (1961) tarafından geliştirilen kartopu örnekleme (*snowball sampling*) yöntemidir. Kartopu örnekleme yönteminde çalışmanın ilk katılımcı grubunun tesadüfi ya da farklı bir örnekleme yöntemi ile belirlenmesinin ardından örnekleme dahil edilecek diğer bireylere çalışmaya katılmış olan bireylerin tavsiyeleri ile ulaşılmaktadır. Ancak bu yöntemde katılımcıların örnekleme dahil edilme olasılıkları eşit olmadığı ve bilinmediği için bu yöntem ile oluşturulan bir örneklemden elde edilen verilerin yanlı olma ihtimali yüksektir (Baio vd., 2011). Kartopu örnekleme yönteminde sıklıkla karşılaşılan tavsiye edilen katılımcıların çalışmaya dahil olmaya ikna edilememesi ve uzun tavsiye zincirlerine ulaşamaması gibi sorunlarının üstesinden gelmek için Heckathron (1997) yine ağ çerçevesi kullanan bir yöntem olan katılımcı güdümlü örnekleme (*respondent-driven sampling*) yöntemini geliştirmiştir. Çift teşvik sistemi ve karmaşık bir kayıt sistemi ile çalışan bu yöntemde, çalışmaya dahil edilen tüm katılımcılar hem kendi katılımları hem de örnekleme kazandırdıkları her bir katılımcı için ödüllendirilmekte ve katılımcıların tavsiye zincirlerinin kayıtları üzerinden hesaplanan çalışmaya dahil olma olasılıkları çalışma verilerinin ağırlıklandırılması için kullanılmaktadır. Gile ve arkadaşları (2015) katılımcı güdümlü örnekleme yönteminin başarısının tavsiye zincirlerinin uzunluğuna bağlı olduğunu vurgulayarak, referans zincirlerinin yeterince uzun olmadığı durumlarda bu yöntem ile elde edilen örneklemin ilk katılımcı grubun özelliklerini yansıtaçağını ve bu nedenle tesadüfi örnekleme yöntemine iyi bir alternatif oluşturmayabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle, Marpsat ve Razafindratsima (2010) bu yöntemin kullanılırken ilk katılımcı grubunun belirlenmesi öncesinde

yürütülecek bir nitel çalışmanın katılımcıların isabetle belirlenebilmeleri için önemli olacağına altını çizmektedirler.

McKenzie ve Mistianen (2007) Dünya Bankası tarafından desteklenen deneysel çalışmalarında nüfus sayımına dayalı tesadüfi, buluşma noktası ve kartopu örnekleme metotları ile oluşturulan örneklemelerin göçmen toplulukları temsil etme kabiliyetlerini karşılaştırmışlardır. Bu çalışmaya göre nüfus sayımı kayıtlarından hareketle seçilen bölgelerde haritalama çalışması yapılarak elde edilen kişi listesi çerçevelerine dayalı tesadüfi örnekleme yöntemi, ilgili göçmen grubu en iyi temsil eden örnekleme sağlarken, buluşma noktası ve kartopu yöntemleri ile oluşturulan örneklemelerde göçmen topluluğunun toplulukla bağları kuvvetli olan üyelerinin daha yüksek olasılıkla örnekleme dahil edildikleri gözlenmiştir. Çalışmada ayrıca buluşma noktası örnekleme yöntemi ile elde edilen verilerin deneklerin çalışmaya dahil edilen mekanları ziyaret etme sıklıklarına göre ağırlıklandırılması ile nüfus sayımına dayalı tesadüfi örneklemeden elde edilen verilere yaklaştığı gözlemlenmiş ve bu yöntemin kartopu örnekleme yöntemine kıyasla çok daha düşük maliyeti olmasına karşılık temsili örneklemeden elde edilen verilere daha yakın sonuç veren bir yöntem olduğunun altı çizilmiştir. Reichel ve Morales (2017) ise, Göçmen Vatandaşlar Anketi (*Immigrant Citizen Survey*) çalışmasının hedef grubuna ilişkin tam ve güncel bir örnekleme çerçevesinin bulunmadığı beş ülkede kullanılan farklı örnekleme yöntemlerini temsiliyet kabiliyeti açısından karşılaştırmış ve resmi kayıtlara dayalı tesadüfi örnekleme ile buluşma noktası örnekleme metotlarının birlikte kullanımının yalnızca buluşma noktası örnekleme, tesadüfi numara çevirme ve tesadüfi güzergah yöntemlerine kıyasla daha iyi sonuç verdiğini bulgulamışlardır.

3.METODOLOJİ

Bu çalışmadaki veriler, temel amacı etnik ve göçmen azınlıkların (EGA) ekonomik, sosyal ve siyasal entegrasyonu üzerine yapılmış çok sayıda ve dağınık anket verisinin erişimini ve kullanılabilirliğini artırarak bu tür çalışmaların yaygınlaştırılması ve standartlarının geliştirilmesi çabalarına katkı sunmak için araştırmacıları, politika yapıcıları ve diğer anket veri üreticilerini bir araya getirmek olan “Uluslararası Etnik ve Göçmen Azınlıklar Anket Veri Ağı” başlıklı COST Aksiyonu¹ kapsamında toplanmıştır. Aksiyonun ekonomik, sosyal ve politik entegrasyon alanlarında araştırma kapasitesini geliştirme hedefi temel alınarak, bu çalışmada Türkiye’de etnik azınlıklar ve göçmenler üzerine yapılan nicel araştırmaların metodolojileri incelenerek alandaki çalışmaların karşılaştırmalı bir analizinin sunulması hedeflenmiştir. Bu amaçla, Ocak 2000-Aralık 2019 tarihleri arasında Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülmüş ve COST Aksiyonu kriterlerine uyan nicel araştırmalar toplanarak incelenmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan iki gruba (etnik ve göçmen azınlıklar) yönelik çalışmaların aynı analiz çerçevesinde ele alınmasının nedeni metodolojik olarak benzer türde sorunların tartışılmasını gerektirir. Akademik yazın incelendiğinde de bu iki grubun bir arada ele alındığı ve yönetsel tartışmaların bu iki grubu ele alan çalışmalar üzerinden ilerlediği görülmektedir (McKenzie ve Mistiaen, 2007; Font ve Méndez, 2013; Lynn vd., 2018) COST Aksiyonu kriterleri uyarınca incelenen araştırmalar arasında bu çalışmaya yalnızca i) etnik veya göçmen azınlıklara yönelik olarak yürütülen 300’den fazla katılımcıya sahip ulusal anket çalışmaları, ii) 150’den fazla katılımcıya sahip ulus-altı anket çalışmaları veya iii) etnik ve göçmen azınlığa yönelik olmayan ancak etnik ve göçmen azınlık katılımcılarından oluşan bir alt örnekleme sahip 400’den fazla katılımcı ile yürütülmüş ulusal ve ulus-altı anket çalışmaları dahil edilmiştir.

Aksiyon kriterleri çerçevesinde Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen nicel araştırmaların tespit edilmesi amacıyla akademik yayınları tarayan veri tabanları² ile araştırmacıların çalışmalarının tam metnini ya da künyesini paylaşabildikleri ve yaygın olarak kullanılan akademik sosyal ağ siteleri³ önceden

¹ Orijinal adı “The International Ethnic and Immigrant Minorities’ Survey Data Network” (ethmigsurveydata) olan “Uluslararası Etnik ve Göçmen Azınlıklar Anket Veri Ağı”, 2017-2021 yılları arasında faaliyet göstermek üzere Avrupa Bilim ve Teknoloji İş Birliği altında araştırmacıların çeşitli bilimsel konularda kendi araştırma ağlarını kurmalarını sağlamak üzere Avrupa Birliği tarafından desteklenen COST Aksiyonu (www.cost.eu) programı çerçevesinde kurulmuş bir aksiyondur. Bu Aksiyon, Avrupa’nın etnik ve göçmen azınlıklarının ekonomik, sosyal ve politik entegrasyonları alanlarında araştırmacılara, politika yapıcılara ve sivil toplum kuruluşlarına güvenilir ve kanıtla dayalı bir bilgi aktarımı sağlamayı ve bu alanlarda araştırma kapasitesini artırmayı hedeflemektedir. Ağ, bu hedefleri kapsamında Avrupa çapında yapılan karşılaştırılabilir çeşitli çalışmalardan gelen büyük miktarda veriyi derleyerek, tasnifleyerek ve arşivleyerek bir araya getirmekte ve derlenen bu geniş veri setini yüksek kalitede araştırmaların yapılmasına olanak sağlamak amacıyla web tabanlı bir platformda araştırmacıların kullanımına sunmaktadır (<https://ethmigsurveydatahub.eu/ethmig-survey-data-hub/>). Aksiyon ayrıca, bu koordineli çabaların sonraki nesil araştırmacıların geleceğe aktarılmasını garanti altına almak amacıyla belirli araştırma eğitimleri de düzenlemektedir. 35 ülkeden geniş bir araştırmacı ekibine sahip bu Aksiyonun Türkiye temsilcilerinden Koç Üniversitesi öğretim üyeleri Prof. Dr. Ahmet İcduygu ve Dr. Öğr. Gör. Sedef Turper ile Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (www.mirekoc.ku.edu.tr) araştırmacılarından oluşan bir ekip ülke verilerinin toplanmasından sorumludur.

² ULAKBİM, Google Scholar ve Web of Science

³ ResearchGate ve Academia

belirlenmiş anahtar kelime ve kelime setleri⁴ kullanılarak sistematik olarak taranmıştır. Buna göre, Google Scholar, ResearchGate, Academia, Web of Science ve ULAKBİM üzerinden TÜBİTAK projeleri, yüksek lisans ve doktora tezleri de dahil edilerek yapılan taramalarda Türkçe ve İngilizce arama kelimeleri kullanılmış ve çalışmaya yalnızca İngilizce ve Türkçe dillerinde yayınlanmış araştırmalar dahil edilmiştir. Ayrıca göçmen ve azınlıklarla çalışan sivil toplum kuruluşları ile devlet kurumlarının ilgili web sayfaları taranmış ve araştırma şirketleri ile irtibata geçilerek etnik ve göçmen azınlıklar ile yürüttükleri çalışmaları paylaşmaları istenmiştir (bkz. Ek A).

Bu kapsamlı tarama yoluyla Ocak 2000–Aralık 2019 tarihleri arasında yayınlanmış çok sayıda araştırmaya ulaşılmış, ancak bu çalışmaların hepsi COST Aksiyonu kriterlerine uygun bulunmadığından bir kısmı çalışmamızın dışında bırakılmıştır. COST Aksiyonu kriterleri çerçevesinde yapılan eleme sonucunda çoğunluğu bilimsel makaleler aracılığıyla paylaşılan ama aralarında proje raporları ile yüksek lisans ve doktora tezlerinin de bulunduğu toplam 83 araştırma çalışmamıza dahil edilerek metodolojik açılarından incelenmek üzere kodlanmıştır. Çalışmaya dahil edilen tüm araştırmalar yalnızca yöntembilimsel öğeler açısından değerlendirilmiştir. Bu kapsamda çalışmalar ilgilendikleri etnik ve göçmen azınlık topluluklarını belirlemede kullandıkları kriterleri, örnekleme yöntemleri ve araştırma dizaynlarının görüşme metodu ve anket dili gibi diğer öğeleri açılarından iki farklı kodlayıcı tarafından kodlanmış ve kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı (Krippendorf Alpha) 96.7 olarak saptanmıştır.

4.BULGULAR

Araştırmamız kapsamında incelenen çalışmaların yayımlandıkları yıllara göre dağılımları incelendiğinde, örneklem türü ve büyüklüğü açılarından COST Aksiyonu kriterlerine uygun bulunan çalışmaların sayısında yıllar içinde belirgin bir artış görülmektedir. 2000-2004 yılları arasında çalışmamıza dahil edilebilen herhangi bir çalışma bulunmamasına karşın, 2005-2009 yılları arasında 7, 2010-2014 yılları arasında ise 20 çalışma araştırmamıza dahil edilmiş ve araştırmamızın kapsadığı son beş yıllık dönem içinde incelenen çalışma sayısı büyük bir artış göstererek 56'ya ulaşmıştır.

Bu çalışma kapsamında incelenen 83 araştırmanın 49 tanesinde yalnızca nicel yöntem kullanılmış, geriye kalan 34 çalışmada ise karma yöntem yaklaşımı benimsenerek anket çalışmasının yanı sıra derinlemesine mülakat veya odak grup tartışması gibi nitel yöntemler de uygulanmıştır. Uygulanan anket çalışmalarının yüzde 60'ı yüz yüze görüşme tekniği, yüzde 11'i kişilerin anket formlarını kendilerinin doldurdukları yöntemlerin tek başına veya yüz yüze görüşme tekniği birlikte kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İncelenen çalışmaların yüzde 29'unda ise uygulanan anket çalışmasının hangi teknik ile yürütüldüğüne ilişkin bilgi paylaşılmamıştır.

Kapsamları açısından değerlendirildiklerinde ise, araştırmamıza dahil edilen çalışmaların büyük bir çoğunluğunun etnik veya göçmen azınlıklara yönelik olarak yürütülen ulus-altı anket çalışmaları olduğu görülmektedir. Ulus-altı düzeyde yalnızca etnik ve göçmen azınlık katılımcıları ile yürütülen bu tür çalışmalar araştırmamıza dahil edilen tüm çalışmaların yüzde 82'sini oluşturmaktadır. Ulusal düzeyde yalnızca etnik ve göçmen azınlıklardan katılımcılar ile yürütülmüş olan veya genel popülasyona yönelik yürütülmüş olmakla birlikte etnik ve göçmen azınlık katılımcılarından oluşan bir alt örnekleme sahip olan çalışmalar ise oldukça sınırlı sayıda kalmış ve incelenen çalışmaların sırasıyla yüzde 11 ve yüzde 7'sini oluşturmuşlardır.

4.1.Türkiye'deki Etnik ve Göçmen Azınlık Çalışmalarında Hedef Kitlenin Tanımlanması

Türkiye pek çok farklı etnik ve göçmen azınlığa ev sahipliği yapmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ulus-devlet temelinde bir yandan nüfus mübadeleleri ile ulus-devlet yapısı homojenleştirilmeye çalışırken, diğer yandan Osmanlı tebaasındaki etnik çeşitliliği barındırmaya devam etmiştir. 1960 sonrası süreçte göç veren bir ülkeye dönüşmeye başlamış ve 1980 sonrası ulusal göç rejimindeki değişikliklerle birlikte yakın ve uzak coğrafyasından çeşitli göçmen hareketlilikleri deneyimleyerek hem bir geçiş hem de bir varış ülkesi olma özelliği kazanmıştır (Icduygu, 2005). Böylelikle farklı azınlık gruplara ilaveten birçok düzenli ve düzensiz göçmenin Türkiye'ye geçici ya da temelli gelişi söz konusu olmuştur. Bu özellikleriyle, Türkiye etnik ve göçmen azınlık çalışmaları için oldukça zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Tam da bu sebeple, Türkiye gibi zengin ve zaman zaman iç içe geçmiş kimliklere sahip ulaşılması zor gruplarla gerçekleştirilen nicel araştırmalarda, hedef kitlenin yani araştırma evreninin tanımlanması, araştırma sorularının ve bulgularının anlamlandırılabilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

⁴ Tarama kelimeleri olarak 'göçmen', 'etnik grup', 'azınlık', 'mülteci', 'Kürt' ve 'Ermeni' kelimelerinin yanı sıra 'Roman' ve 'Çingene' gibi gündelik dilde azınlıklara yönelik kullanılan kelimeler belirlenmiştir. Kelime setleri ise tarama kelimelerinin her birinin ayrı ayrı 'anket' ve 'nicel' kelimeleri ile bir araya getirilmeleri ile elde edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında incelediğimiz 83 araştırmanın hedef kitleleri açısından incelenmesi, bu çalışmaların ilgilendikleri topluluklar itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde ikamet eden etnik ve göçmen azınlık çeşitliliğini büyük ölçüde yansıttığını göstermektedir. Türkiye’de 2000-2019 yılları arasında etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülmüş olan bu çalışmalar Afganistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Özbekistan, Rusya ve Suriye gibi farklı ülkelerden gelen farklı statülerdeki göçmen gruplarına odaklanabildikleri gibi Aleviler, Ermeniler, Hemşinliler, Kürtler, Lazlar ve Rumlar gibi Türkiye’deki pek çok farklı etnik grubu da hedef kitle olarak tanımlayabilmektedir. Ancak, her ne kadar incelenen çalışmalar ilgilendikleri etnik ve göçmen azınlık grubu açısından çeşitliliğe sahip olsalar da son yirmi senede yürütülmüş olan bu araştırmaların büyük bir çoğunluğunun göçmenler, özellikle de düzensiz göçmenler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan araştırmaların yüzde 75’ini göçmenler ile yürütülen çalışmalar oluştururken, etnik azınlıklara odaklanan çalışmalar çok daha sınırlı kalmış ve incelenen çalışmaların yaklaşık yüzde 25’lik kısmını oluşturmuştur.

Göçmen gruplar ile yapılan çalışmalar daha detaylı incelendiğinde, *Tablo 1*’den takip edilebileceği gibi göçmen gruplar ile yürütülmüş olan 62 araştırmanın 53 tanesinde, yani yaklaşık yüzde 85’inde, düzensiz göçmenlere odaklanıldığı görülmektedir. Düzensiz göçmenler üzerine yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğunu Suriyeli mülteciler ile gerçekleştirilmiş çalışmalar oluştursa da Bulgaristan ve Afganistan uyruklu düzensiz göçmenler ile geri gönderme merkezlerinde tutulmakta olan veya üçüncü ülkelerce Türkiye’ye iade edilmiş olan düzensiz göçmenlerle yapılan çalışmalar da azımsanamayacak sayıdadır. Etnik azınlıklarla yürütülen çalışmalara bakıldığında ise, Kürt ve gayrimüslim azınlıklara yoğunlaşan çalışmaların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Etnik azınlıklar ile yürütülen ve incelememiz kapsamında değerlendirilen 21 çalışmadan 10 tanesi yalnızca Kürt azınlığa veya Kürt azınlığın yanı sıra diğer azınlıklara odaklanırken, gayrimüslim azınlıklara yönelik olarak yürütülen 7 çalışmada ise özellikle Ermeni azınlıkların ele alındığı görülmektedir.

Tablo 1: İncelenen Çalışmaların Hedef Kitle Türlerine Göre Sayıları ve Oranları

	Çalışma Sayısı	İncelenen Çalışmalar İçindeki Oranı
Göçmen Azınlıklar		
Düzensiz göçmenler	53	%63.9
Uluslararası düzenli göçmenler	6	%7.2
İç göçmenler	3	%3.6
Etnik Azınlıklar		
Kürt azınlık /Kürt ve diğer azınlıklar	10	%12
Gayrimüslim azınlıklar	7	%8.4
Roman azınlık	3	%3.6
Laz ve Hemşinli azınlıklar	1	%1.2
Toplam	83	%100

Daha önce de belirtildiği gibi araştırmanın hangi grup ile yürütüleceğinin ifade edilmesinin yanında bu grubun nasıl tanımlandığının da belirtilmesi, çalışmanın ortaya attığı tezin ve bu teze bağlı olarak ortaya çıkan sonuç ve önerilebilecek sosyal politikaların geçerliliğini koruduğu topluluğun da sınırlarını belirleyeceğinden çalışmanın faydalanıcıları açısından oldukça önemlidir (Erens, 2013; Jacobs vd., 2009). Buna karşılık, etnik ve göçmen azınlıklara yönelik ele alınan araştırmalarda, görüşülen katılımcılarının araştırmanın ilgilendiği topluluğa mensup olduklarına dair çıkarımının nasıl yapıldığının belirtilmemesi incelediğimiz çalışmalarda en sık rastladığımız eksikliklerinden biri olmuştur. Etnik ve göçmen azınlıklarla yürütülen ve değerlendirmemize dahil edilmiş olan çalışmaların 49 tanesinde, yani yaklaşık yüzde 60’ında, araştırmanın ilgilendiği topluluğa mensubiyetin hangi kriterlerce belirlendiğine dair bir ifadenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Örneğin İnsani Gelişme Vakfı (Sunata, 2017) tarafından bir rapor olarak yayınlanan ve Türkiye’de kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşam koşullarını, Türkiye’de yaşamaya ilişkin genel tutumları ve gelecek planlarını izlemeyi amaçlayan *Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü* araştırmasında raporlanan veriler ışığında katılımcıların çalışmaya dahil edilmelerinde bu tür çalışmalarda sıklıkla kullanılan Türkiye’ye geliş yılı veya geçici koruma statüsü sahibi olmak kriterlerinin uygulanmadığı takip edilebilmekte, ancak çalışmaya ‘Suriyeli mülteci’ olarak dahil edilen katılımcıların hangi ölçütle kabul edildiklerine dair bir açıklama bulunmamaktadır. Benzer şekilde, Türkiye Ermenileri üzerine yürütülen ve Nor Zartok (2007) tarafından raporlanan *Türkiye’de Azınlık Olmak* araştırmasının raporlanan verileri ışığında çalışmada ilgili etnik azınlık grubunun

tanımlanmasında kişilerin kendi beyanlarına dayanan kimliklerinin, ana dillerinin veya cemaat okullarında eğitim geçmişlerinin hiçbirinin tek başına ölçüt olarak kullanılmadığı görülmekte ancak çalışmada görüşülen Ermeni katılımcıların hangi kriter veya kriterler baz alınarak belirlendiği belirtilmemektedir.

Çalışmamıza dahil ettiğimiz araştırmalar incelendiğinde, araştırma evreninin tanımlanmaması veya yetersiz tanımlanması sorununun özellikle Suriyeli mülteci gruplar ile yürütülen çalışmalarda öne çıktığı görülmektedir. Her ne kadar Türkiye’de mülteci merkezli çalışmalar Suriye iç savaşıyla birlikte ivme kazanmış ve Suriyeli mültecilere odaklanan araştırmalar sayıca bu çalışmada incelenen araştırmalarının yaklaşık yarısını oluşturmuşsa da Suriyeli mültecilerle yürütülen çalışmaların pek çoğunun araştırma evreninin tanımlanması açısından en zayıf çalışmalar olduğu görülmektedir. İncelememiz Suriyeli mültecilerle yürütülen 38 çalışmanın 28 tanesinde, yani oransal olarak baktığımızda yaklaşık her dört çalışmadan üçünde, hedef kitlenin kavramsal olarak tartışılmadığını ve işlemsel olarak tanımlanmadığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalarda ilgili göçmen azınlıklar “göçmen”, “misafir”, “mülteci”, “sığınmacı” ve benzeri kavramlarla ifade edilmiş ve bu kavramlara ilave olarak hedef kitleye dair detaylandırma yapılmadığından araştırma evreninin çerçevesi sunulmamıştır. Türkiye özelinde bakıldığında, mülteci çalışmalarında hedef kitlenin tanımlanmasında yaşanan zorluğun muhtemel bir nedeni olarak Türkiye’nin mevcut mülteci rejimi görülebilir. Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi sınırlılık şerhiyle birlikte, yine bu sözleşmeye dayanarak yasal olarak mülteci statüsü elde edebilecek kişilerin ancak farklı statüler altında Türkiye’de kalabilmeleri mümkün olmuştur. Bu farklı statüler arasında uluslararası koruma, 2014’te yürürlüğe giren geçici koruma ve yine Suriyeli mültecilere de sağlanan çalışma izni ve öğrenci ikameti gibi yasal tanımlamalar yer almış, pek çok düzensiz göçmenin ise yasal statü sahibi olmaksızın ikamet etmesi söz konusu olmuştur. Bu nedenle ‘mülteci’ veya ‘düzensiz göçmen’ gibi genel ifadelerle yapılan tanımlamalar hedeflenen ve incelenen göçmen azınlıklar gruplarını tanımlamada yetersiz kalmaktadır.

İncelememiz sonucunda Türkiye’de göçmen azınlıklarla yürütülen çalışmalarda araştırma evreninin, yani araştırmanın odaklandığı göçmen azınlığın tanımlanmasında genellikle iki temel ölçüt üzerinden gidildiği gözlenmiştir. Bunlardan ilki, araştırmaya dahil edilen göçmen azınlığın yasal statüsü üzerinden bir tasviridir. Özellikle düzensiz göçmenler ile yürütülen çalışmalarda katılımcıların belirlenmesinde sıklıkla geçici koruma statüsü sahipliği, uluslararası koruma başvurusu sahipliği veya uluslararası koruma statüsü sahipliğinin ölçüt olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Türkiye’deki sığınmacıların Türkiye’nin sosyo-ekonomik yapısına yönelik etkilerini araştırdıkları çalışmalarında, İşcan ve Çakır (2019) araştırma evrenlerini Türkiye’deki uluslararası koruma ve geçici koruma başvuru sahibi sığınmacılar olarak tanımlamaktadır. Göçmen azınlıkların tanımlanmasında ana unsur olarak yasal statünün kullanıldığı çalışmalarda ayrıca araştırmanın kapsamının sınırlanması amacıyla ilgili göçmen azınlığın uyruğuna veya ikamet ettiği alana ilişkin tanımların da tamamlayıcı unsurlar olarak kullanılabilirdiği gözlenmiştir. Eryurt ve Koç (2017), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü işbirliği ile gerçekleştirdikleri araştırmalarını Türkiye’de uydu kentlerde yaşayan Afganistan, İran, Irak ve Somali uyruklu uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri ile yürütürken, Sığınmacı ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği ve Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (Yücel vd., 2018) ortaklığıyla yürütülen bir diğer araştırmanın hedef grubu kamp dışında yaşayan geçici koruma statüsü sahibi Suriyeli kadınlar olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’deki göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda hedef azınlık grubunun tanımlanmasında kullanılan ikinci temel ölçüt ise kişilerin kendilerinin veya ebeveynlerinin göç deneyimleridir. Özellikle Türkiye’ye düzensiz göçmen olarak gelmelerinin ardından vatandaşlık statüsü edinmiş olan Bulgaristan göçmenlerinin ve ülke içinde göç hareketliliği deneyimleyen grupların tanımlanması ve üyelerinin tespiti konusunda kişilerin beyanlarına veya resmi kayıtlara dayalı göç deneyimlerinin esas alındığı görülmektedir. Örneğin, Aşkın ve Güllüpınar (2018) çalışmalarının hedef kitlesini Bursa’nın İnegöl İlçesinin Huzur Mahallesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden göç etmiş birinci kuşak göçmenler ve onların çocukları olan ikinci kuşak göçmenler olarak tanımlarken bu kişilerin tespitinde adrese dayalı nüfus kayıt sisteminden faydalanmıştır. Dişbudak ve Balmumcu (2012) ise Bulgaristan Türkleri ile yürüttükleri çalışmalarında araştırma evrenlerini Bulgaristan’da doğmuş ve 1989 yılı ve sonrasında Türkiye’ye göç etmiş olan kişiler olarak tanımlamakta ve katılımcıların tespitinde kişilerin beyanlarını esas almaktadır.

Öte yandan etnik azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda, Türkiye’nin ulus-devlet temelli bir kayıt sistemi izleyerek nüfusunu yalnızca vatandaşlık ve doğum yeri temelinde kategorize ediyor olması ve mozaik ve çok-kültürlülük modellerini kullanan ülkelerin aksine nüfusa ilişkin etnik köken, ana dil veya göçmenlik deneyimi gibi bilgilerin resmi kayıtlar aracılığıyla üretilmiyor olması (Simon, 2007) araştırmacıların etnik azınlıkları tanımlama ve belirlemede kullanabilecekleri ölçütleri sınırlamaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de etnik azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda araştırmanın odaklandığı etnik azınlığın tanımlanmasında genellikle öz-tanımlama (*self-identification*) ölçütü kullanıldığı görülmüştür. Çalışmamız kapsamında değerlendirmeye alınan ve

ilgilendikleri etnik azınlığı kavramsal ve işlemsel olarak tanımlayan 9 çalışmadan 7'sinde öz-tanımlama ölçütü kullanıldığı, geri kalan iki çalışmada ise ilgili etnik azınlığa mensubiyetin değerlendirilmesinde ana dil ve azınlık okulu öğrencisi olma kriterlerinin esas alındığı tespit edilmiştir.

Etnik azınlık çalışmalarında, Türkiye'de olduğu gibi, araştırma evrenin tanımlanmasında kullanılacak resmi kayıtların bulunmadığı durumlarda öz-tanımlama, ana dil veya soy bağı ölçütlerinden hangisinin kullanıldığına bağlı olarak hedef kitlenin sınırları ve buna bağlı olarak araştırma bulguları önemli ölçüde farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle, bazı durumlarda araştırmacılar çalışma bulgularının geçerliliğini sınamak için araştırma evrenlerini birden fazla şekilde tanımlamış ve farklı ölçütler kullanarak belirledikleri örneklemelerden elde ettikleri araştırma bulgularını kıyaslama yoluna gitmişlerdir. Örneğin, Sarıgil ve Karakoç (2016) genel popülasyon ile yürüttükleri çalışmalarında Kürt alt-örneklemine tanımlarken katılımcıların hem ana dilleri hem de öz-tanımlamalarından faydalanmış ve bu iki farklı kriter temelinde oluşturdukları örneklemelerden elde edilen bulgular arasındaki paralelliğe binaen örneklem belirlenmesinde yalnızca katılımcıların öz-tanımlamalarını kullanmışlardır.

Sonuç olarak, göçmen ve azınlık odaklı özellikle akademik çalışmalarda evrenin birçok araştırmacı tarafından net bir şekilde tanımlanmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, bilimsel araştırmaların bulgularını kendi başlarına ve kıyaslamalı olarak anlamlandırıp değerlendirilmesinin önünde önemli bir sorun teşkil etmektedir. Öte yandan araştırma evreninin tanımlandığı durumlarda göçmen azınlıkları tanımlamada sıklıkla göçmenlerin yasal statüleri veya kendilerinin ve ailelerinin göçmenlik deneyimlerinden yararlandığı görülmektedir. Etnik gruplarla yürütülen çalışmalarda ise hedef kitlenin belirlenmesinde önemli ölçüde öz kimlik tanımlamalarının esas alındığı, ender olarak da ana dil veya azınlık okulları gibi azınlıklarca kullanılan kurum ve vakıflara mensubiyetin ölçüt olarak kullanıldığı saptanmıştır.

4.2. Türkiye'deki Etnik ve Göçmen Azınlık Çalışmalarında Örneklem Seçimi ve Yöntem

Çalışmamızın bu ikinci bölümünde Türkiye'de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen araştırmalar, kullandıkları örneklem yöntemleri, seçilen yöntemin uygulanışının yönetsel gerekliliklere uygunluğu ve araştırma verilerinden yapılan genellemelerin kullanılan örneklem yöntemi ile uyumu açısından incelenmiştir.

Kullandıkları örneklem belirleme yöntemleri açısından değerlendirildiklerinde, çalışmamıza dahil edilen 83 araştırmadan 25 tanesinde, yani yaklaşık yüzde 30'unda, çalışma bulgularının paylaşıldığı makale, rapor ve kitap bölümleri içerisinde yalnızca araştırmanın yapıldığı bölge ve görüşülen kişi sayısının raporlandığı görülmüş ve araştırma örnekleminin belirlenmesinde kullanılan yöntemle ilişkin bilgi sağlanmadığı için bu çalışmaların kullandıkları örneklem yöntemlerine dair bir değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır. İncelenen beş çalışmada ise örneklem kullanılmadığı, onun yerine tanımlanan hedef kitlenin tüm mensuplarının çalışmaya dahil edildiği gözlenmiştir. Örneğin, Hrant Dink Vakfı ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi iş birliği ile gerçekleştirilen *İstanbul'da Yaşayan Ermenistan Vatandaşı Göçmenlerin ve Çocukların Durumu* araştırması (E. Erdoğan ve Uyan Semerci, 2018), Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ermeni azınlık okulları ve Gedikpaşa Hrant Dink Okulu'na devam eden Ermenistan vatandaşı 8 yaş üstü tüm çocuklar ile gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde Sever (Sever, 2012), Türkiye Cumhuriyeti topraklarına yasadışı yollardan giriş yapan ve İstanbul ilinde yakalanan Asyalı yabancı uyruklu şahısların sosyo-ekonomik profillerini incelediği çalışmada, ilgili göçmen azınlığı temsilen bir örneklem seçmemiş; bunun yerine 2008 yılı Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde yakalanarak İstanbul Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü Takip Kontrol Büro Amirliği'nce sınır dışı edilmek üzere bekletilen 18-50 yaşları arasındaki Afganistan, Bangladeş ve Pakistan uyruklu yasadışı tüm erkek göçmenleri çalışmasına davet ederek anket çalışmasına katılmayı kabul eden göçmenler ile araştırmasını gerçekleştirmiştir.

Araştırma bulgularının raporlandığı yazında sağladıkları bilgiler ışığında örneklem yöntemleri açısından değerlendirilebilen 53 araştırma olduğu saptanmış ve Türkiye'de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen anket çalışmalarının örneklemelerine ilişkin incelemede bu çalışmalardan yararlanılmıştır. Değerlendirilen çalışmaların 29 tanesinde araştırmacılar çalışmalarında olasılık temelli örneklem yöntemleri kullandıklarını belirtirken geri kalan 24 çalışmada ise kullanılan örneklem yöntemi yine araştırmacıların kendileri tarafından olasılık temelli olmayan bir örneklem yöntemi olarak tasvir edilmiştir.

Olasılık temelli örneklem yöntemi kullanıldığı ifade edilen araştırmalar yakından incelendiğinde, ilgili göçmen ve etnik azınlığa ilişkin kişi listelerinin erişilebilir olduğu durumlarda kişi çerçevesi kullanan sistematik tesadüfi örneklem yöntemlerinin tercih edildiği görülmektedir. Örneğin, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü iş birliği ile gerçekleştirilen ve Türkiye'de yasal olarak ikamet eden yabancıların profillerinin ve yaşam koşullarının incelenmesini amaçlayan çalışmada (M A Eryurt vd., 2017) resmi kayıtlardan elde edilen kişi listeleri üzerinden sistematik tesadüfi örneklem yöntemi

uygulanmıştır. Ancak bu çalışmada ilgili göçmen azınlık grubuna ilişkin resmi kayıtlardan elde edilen çerçeve listede yer alan adres bilgilerinin güncel olmaması nedeniyle seçilen kişilerin yaklaşık üçte ikisine ulaşılamadığı belirtilmiştir. Bu örnekten de izlenebileceği gibi, her ne kadar kişi çerçevesine dayalı tesadüfi örnekleme yöntemleri temsil edilmesi hedeflenen kitleyi temsil etmede en başarılı örnekleme yöntemleri olsalar da, etnik ve göçmen azınlıklara ilişkin kişi çerçevesi oluşturmada kullanılacak kayıtların eksik veya güncelliğini yitirmiş olmaları, bu tür yöntemlerin zamansal ve finansal maliyetlerini artırmakla birlikte etnik ve göçmen azınlık çalışmalarının uygulanma alanlarını oldukça sınırlamaktadır.

Olasılık temelli bir örnekleme yönteminin benimsendiği ifade edilen araştırmalarda kişi çerçevesinin ulaşılabilir olmadığı durumlarda ise genellikle kümeli ve/veya tabakalı çok aşamalı tesadüfi örnekleme yöntemlerinin uygulandığı görülmektedir. Örneğin, genel popülasyon ile yürüttükleri ve geniş bir Kürt etnik azınlık alt örnekleme sahip çalışmalarında Getmansky ve arkadaşları (2018) tabakalı bir örnekleme yöntemi izlemiş ve seçtikleri 27 ilin çalışmalarına dahil edilecek ilçeleri belirlemede mülteci yoğunluğu, Türk-Kürt çatışması deneyimi ve iktidar partisini destekleme oranlarına göre oluşturulan tabakalardan yaralanmışlardır. Yine tabakalı ve çok aşamalı tesadüfi örnekleme yöntemini kullanan ve Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin sağlık durumlarını tespit etmeyi amaçlayan bir başka çalışmada (Balcılar, 2016) ise kamp dışında yaşayan Suriyeli mülteci katılımcıların belirlenmesinde kullanılacak mahallelerin seçimi esnasında mahallelerde kayıtlı Suriyeli mülteci nüfuslarının yoğunluğu göz önüne alınarak mültecilerin az, orta ve çok yoğunlukta yaşadığı tabakalar içinden seçim yapılmıştır.

Olasılık temelli olmayan örnekleme yöntemlerini kullanan çalışmalarda ise ağ çerçevesine dayalı yöntemler ile yürütülen çalışmaların ağırlıkta olduğu, ancak zaman-mekân çerçeveli örnekleme yöntemleri ile yürütülmüş çalışmaların da bulunduğu görülmektedir. İncelenen çalışmaların 10 tanesinde ağ çerçevesi temelli kartopu örnekleme yöntemi kullanılırken, 7 çalışmada ağ veya zaman-mekân çerçevesi temelli kolayda örnekleme yöntemi kullanıldığı ifade edilmiştir. Ağ çerçevesine dayalı kartopu örnekleme yöntemi kullanan çalışmalarda görüşülecek ilk katılımcıların belirlenmesinde muhtarlıklardan ya da ilgili etnik ve göçmen azınlık üyelerinin ziyaret ettiği kurum ve kuruluşlardan destek alınmasının yanı sıra araştırmacıların kendi sosyal ağlarından da faydalandıkları görülmektedir. Örneğin, Türkiye’de yaşayan Ermenilerin 12 Eylül askeri darbesine ilişkin algılarını incelediği çalışmasında Örs (2006), referans zincirini başlatacak ilk katılımcıların belirlenmesinde Ermeni Kiliseleri, okulları, gazeteleri, dernekleri gibi çeşitli kurumları içeren bir listenin yanı sıra kendisinin komşuluk, öğrencilik ve arkadaşlık ilişkileri üzerinden tanıdığı kişilerden oluşturulmuş ikinci bir listenin daha kullanıldığını belirtmektedir. Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklarla kolayda örnekleme yöntemi ile yürütülen çalışmalarda ise zaman-mekân çerçevesi kullanımının ağ çerçevesi kullanımından daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Suriyeli mülteciler ile yürüttüğü çalışmasında, Chemin (2016) katılımcıların belirlenmesinde zaman-mekân çerçeveli kolayda örnekleme yöntemini kullanmış ve anket çalışmasının Suriyelilerin işlettiği veya Suriyeli çalışanları bulunan kafeler ve restoranlar ile alışveriş merkezleri, süpermarketler ve şehrin daha dezavantajlı mahallelerinde yürütüldüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde, Suriyeli gençlerin istihdamda karşılaştıkları güçlükleri araştıran bir çalışmada (International Youth Foundation, 2018), anket görüşmeleri İstanbul ilinin 20 ilçesinin seçili bölgelerinde ve günün belirli saatlerinde ulaşılabilen katılımcılar ile tamamlandığı belirtilmektedir. Ancak incelenen bu tür çalışmalarda dikkat çeken önemli bir nokta, olasılık temelli olmayan ağ veya zaman-mekân çerçeveli yöntemlerin kullanımı esnasında görüşülen katılımcıların örnekleme dahil olma olasılıklarının hesaplanmasına ve buna bağlı olarak anket verilerinin ağırlıklandırılarak değerlendirilmesine imkan verecek ‘buluşma noktası örnekleme’ veya ‘katılımcı güdümlü örnekleme’ gibi yöntemlere başvurulmamış olmasıdır.

İncelememizde örnekleme yöntemlerini değerlendirebildiğimiz çalışmalarda sıklıkla karşılaşılan en önemli eksikliklerden biri araştırmada kullanıldığı ifade edilen örnekleme yönteminin uygulanışına ilişkin bilginin çok sınırlı tutulmuş olması ve örnekleme yönteminin gerektiği şekilde uygulanıp uygulanmadığının değerlendirilmesine olanak tanımaması olmuştur. Bu nedenle, incelememiz kapsamında değerlendirilen çalışmaların yaklaşık yüzde 20’sinde araştırmacıların örnekleme yöntemlerini adlandırmaları ile örnekleme uygulamalarının ne derece örtüştüğünü incelemek mümkün olmamıştır. Örnekleme tanımı ile uygulaması arasındaki uyumun incelenemediği çalışmalarda ise, yaklaşık her beş çalışmadan birinde araştırmacıların örnekleme yöntemlerini tasvir etmede kullandıkları terimler ile örnekleme uygulamalarına ilişkin sağladıkları bilgiler arasında uyumsuzluk olduğu tespit edilmiş ve bu durumun özellikle olasılık temelli bir örnekleme yöntemi kullanan çalışmalarda daha yaygın olarak karşılaşılan bir sorun olduğu görülmüştür. Örneğin araştırma evrenini ‘Türkiye Cumhuriyeti içerisinde yaşayan sığınmacı ve mülteciler’ olarak tanımladıkları çalışmalarında İşcan ve Çakır (2019), çalışmanın katılımcılarının belirlenmesinde basit tesadüfi örnekleme tekniği kullanıldığını belirtmişlerdir. Ancak örnekleme uygulamasına ilişkin araştırmacılarca sağlanan bilgilerden bu çalışmanın Göç İdaresi’nin il müdürlüklerine gelen katılımcılardan anket formlarını doldurmaları

istenerek uygulandığı anlaşılmaktadır. Araştırmacılarca belirtilen örnekleme uygulaması anlatısından hareketle, çalışmada tanımlanan araştırma evreninin tüm üyelerinin örnekleme dahil edilme olasılıklarının eşit olduğu basit tesadüfi yöntemi yerine yalnızca bu kurumları ziyaret eden ve anket formlarını kendi başına doldurabilecek yetkinliğe sahip okur-yazar sığınmacı ve mültecilerin çalışmaya dahil edilmesinin mümkün olduğu, aynı zamanda katılımcıların belirlenmesinde tesadüfi örnekleme yöntemlerinin gerektirdiği örnekleme adımlarının izlenmediği anlaşılmakta ve çalışmada ifade edilen aksine olasılık temelli olmayan bir örnekleme yönteminin izlendiği görülmektedir. Benzer şekilde, Aydın ve arkadaşlarının (2019, s. 61) Türkiye'deki Roman etnik azınlığın iktisadi yaşamlarını araştırdıkları çalışmalarında seçili illerde görüşülecek katılımcıların belirlenmesinde basit tesadüfi örnekleme yönteminin izlendiği belirtilmesine karşılık çalışmada tesadüfi örneklemin belirlenmesinde kullanılan kişi veya hane çerçeve listesinin nasıl temin edildiğine ilişkin bir bilginin sağlanmaması ve 'Roman erkeklerinin kahvelerde yoğunlaşması, başka yere çalışmaya gitmesi ve kadınlarımıza yaz ve bahar mevsimlerinde sokaklarda bulunmasından dolayı araştırma bazı durumlarda kahve ve sokaklarda yine basit rastgele yöntem esas alınarak erkeklerle uygulanmıştır' ifadesinin kullanılması, çalışmada olasılık temelli bir örnekleme yöntemi yerine kolayda örnekleme veya kota örnekleme yöntemlerinden birinin kullanıldığını düşündürmektedir.

Hedef kitle olarak belirlenen etnik ve göçmen azınlıkların araştırmaya katılmamış olan üyelerini de kapsayacak değerlendirmelerin yanlı (*biased*) olmaması ancak araştırmada katılımcıların olasılık temelli bir örnekleme yöntemi ile seçilmesi ile mümkün olabileceğinden, etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmaları incelerken şimdye kadar gözden geçirdiğimiz 'çalışmada hangi örnekleme yöntemi kullanılmıştır?' ve 'örnekleme uygulaması ilgili yöntemin gerekliliklerini yerine getirmekte midir?' sorularının yanıtları araştırmada kullanılan örneklemin hedeflenen etnik veya göçmen azınlığı temsil etme kabiliyetine sahip olup olmadığına, diğer bir deyişle, araştırma bulgularının ilgili etnik veya göçmen azınlığa genellenebilirliğinin değerlendirilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Araştırma bulgularının sunuluşu açısından incelendiklerinde, çalışmamız kapsamında değerlendirilen ve örneklem kullanan 78 çalışmanın yarısında bulguların çalışmanın hedef kitlesini oluşturan etnik veya göçmen azınlığın tümüne genellendiği, geri kalan yarısında ise araştırmanın ilgilendiği etnik veya göçmen azınlığın geneline ilişkin değerlendirmeler yapılmaksızın araştırma bulgularının yalnızca katılımcılara ilişkin tespitler şeklinde sunulduğu görülmektedir.

Örneklemden elde edilen verilerin araştırmanın hedef kitlesini oluşturan etnik veya göçmen azınlığa genellenerek verildiği 39 çalışmaya yakından bakıldığında, bu çalışmaların yalnızca 12 tanesinde, yani yüzde 30'unda, kullanılan örneklemin hedef kitleyi temsil etme kabiliyetine sahip olduğu takip edilebilmektedir. Araştırma bulgularını hedeflediği etnik veya göçmen azınlığın tüm üyelerine genelleleyen çalışmaların yüzde 70'inde ise örnekleme yöntemine ilişkin bilgi sağlanmadığı veya sağlanan bilginin olasılık temelli olmayan bir örnekleme yöntemini tasvir ettiği görülmektedir. Örneğin, araştırma evrenini Şanlıurfa'daki Suriyeli mülteciler olarak tanımladıkları çalışmalarında Kılıç ve Tahmaz (2016), katılımcıların belirlenmesinde tesadüfi bir örnekleme yöntemi kullandıklarını ifade etmelerine karşın, örnekleme uygulamasına ilişkin sağladıkları bilgiden çalışmanın kasti olarak seçilen üç ilçede ve yalnızca toplum merkezlerini ziyaret eden mülteciler arasından belirlenen katılımcılar ile gerçekleştirildiği takip edilebilmekte ve bu örnekleme yanlılığı nedeniyle araştırma bulgularının Şanlıurfa ilinde yaşayan tüm mültecilere genellenmesinin sorunlu olduğu görülmektedir. Benzer bir örnekleme yanlılığı sorunu, Mutlu ve arkadaşlarının (2018) tekstil sektöründe çalışan Suriyeli göçmen işçilerin olasılık temelli olmayan bir yöntem aracılığıyla örneklediği çalışmalarında katılımcıların belirlenmesinde tekstil atölyelerinin yoğunlaştığı ilçeler ve bu ilçelerde araştırmanın yürütüleceği atölyeler araştırmacılarca tesadüfi olmayan yöntemlerle belirlenmiş olmasına rağmen çalışma bulgularının tekstil sektöründe çalışan tüm Suriyelilere ilişkin değerlendirmeler olarak sunulmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak Türkiye'de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen anket çalışmalarında kullanılan örnekleme yöntemlerine ilişkin incelememiz, değerlendirmeye alınan çalışmaların hedef kitlesini oluşturan ulaşılması güç toplulukları örneklemede olasılık temelli örnekleme yöntemlerini başarıyla uygulayan ve hedef kitle olarak tanımlanan etnik ve göçmen azınlığın geneline ilişkin sağlıklı değerlendirmeler sunan kısıtlı sayıda da olsa çalışmanın olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık incelememizin ortaya koyduğu en önemli olgulardan biri, Türkiye'de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen ve bulguları ilgili topluluğa genellenen her on çalışmadan yedisinde kullanılan örneklemin ilgili azınlık topluluğu temsiliyet kabiliyetinin olmadığı veya araştırmacılarca sağlanan veriler ışığında değerlendirilemediği, dolayısıyla bu çalışmaların sonuçlarının hedef gruba genellenebilirliğine şüpheyle yaklaşılması gerektiği olmuştur.

4.3. Türkiye'deki Etnik ve Göçmen Azınlık Çalışmalarında Gözlemlenen Diğer Sorunlar

Çalışmamızın son bölümünde, hedef kitlenin tanımlanması ve örneklem seçiminin yanı sıra göze çarpan diğer başlıca önemli konular incelenen araştırmalarda cevaplama oranına (*response rate*), pilot çalışma (*pretest*) ayağına ve anket uygulama tarihlerine dair eksik bilgi veya belirsiz raporlamadır.

İlk olarak cevaplama oranının raporlanmasından başlayacak olursak, yaptığımız inceleme sonucunda 83 çalışmanın sadece 14'ünde, yani yaklaşık %17'sinde, araştırmacıların cevaplama oranlarını raporladıkları saptanmıştır. Cevaplama oranının düşük olmasından ötürü bazı araştırmacılar bu verileri paylaşma noktasında isteksiz davranabilmektedir. Bu konuda, alan yazınında bazı araştırmacılar yüksek cevaplama oranının anketin temsiliyetini artırdığına veya düşük yanıtlanma oranının yanıtlanmama yanlılığını engellediğine dair bilgiye şüpheyle yaklaşsa da (Groves ve Peytcheva, 2008; Krosnick, 1999, s. 541), cevaplama oranının raporlanması bilimsel ilkeler çerçevesinde değerlendirilmeli ve akademik bir sorumluluk olarak görülmelidir. Yüksek ya da 'kabul edilebilir' bir cevaplama oranı, araştırmacının sonuçlarının belirtilen hedef kitlesinin temsil edilebilirliğini ve anket çalışmasının amaçlandığı gibi yürütüldüğünü göstermesi açısından önemlidir. İncelediğimiz neredeyse her altı çalışmanın sadece birinde cevaplama oranlarının raporlanması Türkiye'deki etnik ve göçmen azınlıklar yazınında bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

İncelememizde ikinci olarak karşılaştığımız başka bir konu, yöntemsel araç öntest (*pretest*) olarak da adlandırılan pilot çalışmalardan faydalanılmamış ya da bu konuda bilgi paylaşılmamış olunmasıdır. Kodlanan 83 çalışmanın sadece 21'inde, yani yaklaşık %25'inde, pilot çalışma uygulanmış, geriye kalan 62 çalışmada pilot uygulama yapıp yapılmadığına dair bir veriye ulaşılamamıştır. Pilot çalışmaların amacı soruların anketör veya katılımcı nezdinde anlaşılabilirliğini test etmek, sahada karşılaşılabilecek muhtemel sorunları tespit etmek ve anket sorularının ölçmeyi hedeflediği değişkenleri ne derece ölçebildiğini görmektir (Fowler, 2014, ss. 105–107). Bununla ilişkili, özellikle belirli bir amaçla geliştirilmiş ölçeklerin yeniden uygulanması veya anket sorularının farklı bir dile çevrilerek katılımcılara yöneltilmesi durumunda anket sorusunun ölçmeyi amaçladığı kavramın katılımcıya aktarılamaması olası bir durumdur. Nitekim, incelememizde, pilot çalışmaya dair bilginin yer almadığı 62 çalışmanın 13'ünde, yani yaklaşık %21'inde, anket sorularının orijinal dilden tercüme edilerek uygulandığı belirtilmiştir. İncelediğimiz çalışmaların hedef kitlesinin etnik ve göçmen azınlıklar olduğu düşünüldüğünde, anket sorularının farklı bir ana dilde uygulanması ihtimalinin ve araştırmacılarla katılımcıların farklı kültürel arka plana sahip olmaları olasılığının yüksek olduğu beklenmektedir. Bu nedenle etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen araştırmaların pilot çalışma ayağıyla birlikte kurgulanmaları tercüme ve kültürel farklılıklardan doğabilecek anlam farklılıklarının tespit ve çözümüne olanak sağlamak ve araştırma sonuçlarının güvenilirliğine katkıda bulunmaktadır. Ancak pilot çalışmaların yürütülmemesi veya raporlanmaması, Türkiye'de yaşayan etnik ve göçmen azınlıklar literatüründe göze çarpan bir yöntemsel eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmamız kapsamında ele alacağımız son önemli eksiklik ise anket uygulama tarihlerinin raporlanmaması ya da eksik raporlanmasıdır. Cevaplama oranı ve pilot çalışmaya yönelik incelememize kıyasla anket uygulama tarihlerinin raporlanma oranı daha yüksek olmasına rağmen incelenen çalışmaların yalnızca %65'inde veri toplama tarihlerini gün veya ay olarak detaylandırıldığı görülmektedir. Çalışmamız kapsamında incelenen 83 çalışmanın 23'ünde ise veri toplama tarihlerine yönelik hiçbir bilgi paylaşılmadığı, altı çalışmada da veri toplama tarihleriyle ilgili sadece yıl bilgisi raporlandığı görülmektedir. Çalışma verisinin toplanma zamanına ilişkin bilginin paylaşılması çalışmanın hedef kitlesinin zamansal açıdan tanımlanması açısından önemli bir unsur olduğundan eksikliği çalışma bulgularının yorumlanmasını ve farklı çalışmaların bulgularıyla kıyaslanmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca saha çalışmasının yürütüldüğü zaman aralığının detaylı olarak raporlanması anket katılımcıların görüşlerinin gündemden etkilenmesi olası olduğundan verilerin değerlendirilmesi için kritik bir öneme sahip olabilmektedir. Özellikle etnik ve göçmen azınlık konularının politikleşmiş yapısı ve katılımcıların anket sorularına verdikleri yanıtların dönemsel politik söylemlerden ve gelişmelerden etkilenebileceğini göz önünde bulundurulduğunda saha çalışmasının yürütüldüğü zaman aralığının çalışma bulgularının paylaşıldığı yazında belirtilmesi araştırma sonuçlarının yorumlanmasına katkı sağlayabilmekte ve farklı dönemlerde yürütülen benzer çalışmalar ile kıyaslanarak dönemsel etkilerin incelenmesine de olanak sunabilmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Türkiye'deki etnik ve göçmen azınlıklar üzerine 2000-2019 yılları arasında yapılan ve veri toplama yöntemi olarak anket kullanan çalışmaları yöntemsel ilkeler çerçevesinde incelemekte ve Türkiye'de bu topluluklarla yürütülen saha çalışmalarının tasarlanma, yürütülme ve raporlanma aşamalarında sıklıkla karşılaşılan yöntemsel eksiklikleri tespit ederek etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmaların yöntemsel olarak gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla çalışmada hedef kitlenin

tanımlanması ve çalışmanın örnekleminin oluşturulması konularına yoğunlaşmış ve ayrıca bazı öne çıkan başlıklar altında çalışmaların cevaplama oranları, pilot çalışma ve anket uygulama tarihlerinin raporlanması konuları ele alınmıştır. Genel olarak çalışma bulguları, Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklarla yürütülen anket çalışmalarının aralarında başarılı örnekler yer alsa da tasarlanma, yürütülme ve raporlanmalarına ilişkin önemli eksikliklerin bulunduğunu göstermektedir.

Çalışmamızın bulguları Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklarla yürütülen anket çalışmalarının yalnızca yüzde 25’inin etnik azınlıklar ile yürütüldüğünü, göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmaların, özellikle düzensiz göçmen grupları ile yürütülen çalışmaların ise çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Türkiye’de yaşayan etnik azınlıkları tanımlanmada kullanılacak resmi kayıtların eksikliğinde öz-tanımlama ölçütünün etnik azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda hedef kitlenin tanımlanmasında en sık başvurulan yöntem olduğu gözlenmiş, göçmen azınlıkların ise sıklıkla yasal statü veya beyana dayalı göçmenlik deneyimleri üzerinden tanımlandıkları bulgulanmıştır. Etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda öne çıkan eksiklerden biri, çalışma tasarımında kullanılan hedef kitle tanımının ve hedef kitleye mensubiyetin değerlendirilmesinde kullanılan kriterlerin çalışma bulgularının sunulduğu yazında paylaşılmamasıdır. İncelememiz kapsamında değerlendirilen çalışmaların önemli bir çoğunluğunda ve özellikle düzensiz göçmenler ile yürütülen çalışmalarda hedef kitle tanımının tartışılmadığı ve çalışmanın katılımcılarının ilgilenilen topluluğa mensubiyetlerinin hangi kriterlerce belirlendiğinin belirtilmediği gözlemlenmiştir. Bu durum çalışma sonuçlarının kimler ya da hangi özelliklere sahip bir hedef kitle için geçerli olduğu sorusunun yanıtsız kalmasına neden olmakta ve çalışma sonuçlarının gerektiği şekilde değerlendirmesinin önünde bir engel oluşturduğundan etnik ve göçmen azınlıklarla nicel çalışma yürüten araştırmacıların hedef kitlelerini tanımlama özenli davranmaları ve çalışmalarında kullandıkları hedef kitle tanımları ve hedef kitleye mensubiyeti belirleme ölçütlerini paylaşmaları önerilmektedir.

Çalışmamızda tespit edilen bir diğer önemli eksiklik de örnekleme yöntemine ilişkin bilgi sağlanmaması veya sağlanan bilginin eksik ya da sağlıklı olmasıdır. İncelenen çalışmaların yaklaşık yüzde 30’unda örneklemin belirlenmesinde kullanılan yöntemle ilişkin bilginin paylaşılmadığı gözlenmiş ve her beş çalışmadan birinde araştırmacıların örnekleme yöntemlerini tasvir etmede kullandıkları terimler ile örnekleme uygulamalarına ilişkin sağladıkları bilgiler arasında uyumsuzluk olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaların örneklemlerinin temsiliyet gücününün ve sonuçlarının genellenebilirliklerinin değerlendirilmesi için kritik bir öneme sahip olan yöntemsel bilgilerin sağlıklı bir şekilde sağlanmaması çalışma bulgularının geçerliliğinin anlaşılmasının önünde önemli bir engel teşkil ettiğinden etnik ve göçmen azınlıklar ile nicel çalışma yürüten araştırmacıların örnekleme yöntemlerine ilişkin detaylı ve sağlıklı bilgi sağlamaları önerilmektedir.

Örnekleme yöntemleri açısından değerlendirildiklerinde ise, incelenen araştırmaların yaklaşık yarısında olasılık temelli örnekleme yöntemini kullandığı ve bu çalışmalarda kişi çerçevesinin erişilebilir olduğu durumlarda sistematik tesadüfi örnekleme yönteminin tercih edildiği, ancak böylesi bir çerçevenin olmadığı durumlarda çoğunlukla kümeli ve/veya tabakalı çok aşamalı tesadüfi örnekleme yöntemlerine başvurulduğu gözlenmiştir. Olasılık temelli olmayan örnekleme yöntemlerini kullanan çalışmaların büyük bir bölümünde ağ çerçevesine dayalı yöntemlerin tercih edildiği, buna karşılık zaman-mekân çerçeveli örnekleme yöntemleri ile yürütülmüş çalışmaların oldukça az olduğu görülmüştür. Bir diğer önemli bulgu da Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmalarda yöntemsel çalışmalarda maliyetleri oldukça düşük olmasına karşın temsil kabiliyeti açısından kartopu veya kolayda örnekleme yöntemlerine kıyasla çok daha iyi sonuçlar sağladığı ortaya konmuş olan ‘buluşma noktası örnekleme’ veya ‘katılımcı güdümlü örnekleme’ gibi yöntemlere başvurulmadığı olmuştur. Bu nedenle değerlendirmemiz sonucunda Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklar ile nicel çalışmalar yürütecek araştırmacıların ulaşılması güç topluluklar olarak nitelendirilen etnik ve göçmen azınlıkları örnekleme amacıyla geliştirilmiş ve bireylerin örnekleme dahil edilme olasılıklarının hesaplanmasına el veren örnekleme yöntemlerini değerlendirmeleri ve çalışmalarında kullanacakları örnekleme yöntemini belirlemede ilgilendikleri hedef kitleye ilişkin sosyokültürel özellikleri, sosyal ağ yapısı ve yerleşim örüntüsü gibi özellikleri de dikkate almaları önerilmektedir. Bu çerçevede, Türkiye örneğinde uygulanan ulus-devlet temelli kayıt modeli gereği örnekleme seçiminde kişi listesi çerçevesine dayalı örnekleme metodlarının kullanılması çoğu zaman mümkün olmadığından, katılımcıların örnekleme dahil edilme olasılıklarının hesaplanmasına dayalı ağırlıklılandırma yöntemiyle beraber uygulanan buluşma noktası örnekleme veya katılımcı güdümlü örnekleme yöntemlerinin tercih edilmesi önerilebilir.

Çalışmamız ayrıca Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmaların ancak yüzde 25 gibi küçük bir bölümünde pilot çalışma uygulandığını ve pek çok çalışmada araştırma bulgularının yorumlanması için kritik öneme sahip olan saha çalışmasının zamanlaması ve cevaplanma oranları gibi bilgilerin araştırma bulgularının tartışıldığı yazında raporlanmadığını ortaya koymuştur. Pilot çalışma uygulaması araştırmayı küçük bir grup üzerinde test ederek muhtemel eksiklerin giderilerek çalışmanın güçlendirilmesine el vereceğinden etnik ve

göçmen azınlıklarla yürütülecek çalışmalarda pilot çalışma uygulamalarına yer verilmesi önerilmektedir. Benzer şekilde, saha çalışması zamanlamasının raporlanması, çalışma bulgularının elde edildiği zamandaki mevcut şartların geçerliliğini koruyup korumadığının değerlendirilebilmesi açısından kritik olduğundan çalışma bulgularının paylaşıldığı yazında saha çalışması tarihlerine yer verilmesi gerekliliğinin altı çizilmektedir.

Etnik ve göçmen azınlıklar gibi ulaşılması güç topluluklarla yapılan çalışmalarda gözlemlenen yöntemsel eksiklikler nedeniyle elde edilen verilerin ve bu veriler üzerinden ulaşılan sonuçların akademik yazına yanlı (*biased*) bir katkı sunacağı ve politika yapımını hatalı temeller üzerine oturtabileceği ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen çalışmaların yöntemsel olarak gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlayan incelememizden elde edilen bulgular, bu topluluklarla ileride yürütülecek araştırmaların tasarlanması, yürütülmesi ve raporlanması aşamalarında yapılabilecek iyileştirmeler hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır. Kısaca özetlemek gerekirse, araştırmacıların hakkında bilgi ürettikleri toplulukları tanımlamada ve üyelerini belirlemede kullandıkları ölçütleri belirtmeleri bu çalışmalardan elde edilecek bilginin anlamlandırılması ve farklı çalışmalarla kıyaslanması açısından önemli olduğundan bulguların raporlandığı yazının bir parçası olarak paylaşılması gerekliliğinin altı çizilmelidir. Ayrıca araştırmacıların ilgili etnik ve göçmen azınlık topluluklarını temsil etme kabiliyetine sahip örneklem oluşturmak için kullanılabilecek farklı örnekleme yöntemlerini araştırma yapılan sahanın gerçekleriyle birlikte değerlendirmeleri ve ulaşılması güç bu tür topluluklarla yürütülecek çalışmalar için geliştirilen örnekleme yöntemlerini tercih etmeleri önerilmektedir. Ayrıca seçilen örnekleme yöntemlerinin yöntemsel gerekliliklere uygun uygulanması, pilot çalışmaların yaygınlaşması ve saha çalışması süreçlerine ilişkin detaylı raporlama yapılması çalışma bulgularının güvenilirliğinin tesisi ve çalışmanın akademik yazında konumlanması açısından önemli olduğundan araştırmacıların bu konularda azami dikkat göstermesi tavsiye edilmektedir. Bu ilke ve pratiklerin yaygınlaşmasının Türkiye’de etnik ve göçmen azınlıklar ile yürütülen nicel çalışmaların yöntemsel eksikliklerin giderilmesine ve bu alandaki bilimsel çalışmaların gelişimine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aguilera, A., Krishnan, N., Muñoz, J., vd. (2020) "Sampling for Representative Surveys of Displaced Populations", *Data Collection in Fragile States: Innovations from Africa and Beyond* (Ed.:J. Hoogeveen ve U. Pape), Palgrave Macmillan, Cham, 129–151.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015) "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1/2, 58–83.
- Akşam (2017) Suriyeliler için fazladan 1 milyon istihdam alanı gerekli. Elde edilme tarihi: 12 Kasım 2021, <https://www.aksam.com.tr/guncel/suriyeliler-icin-fazladan-1-milyon-istihdam-alani-gerekli/haber-626695>.
- Aşkın, D. ve Güllüoğınar, F. (2018) "Göçmen Kürt Gençlerinde Kültürel Değişim Parametreleri: İnegöl Huzur Mahaltesinde Saha Çalışmasından İzlenimler", *İdealkent*, 5/14, 277–308.
- Aydın, K., Çaha, Ö., Uzunöz, M., vd. (2019) *Türkiye’de Romanlar: Bir Kimlik Ekonomisi*. <https://app.trdizin.gov.tr/publication/project/detail/TVRrd016QXc=>.
- Baio, G., Blangiardo, G.C. ve Blangiardo, M. (2011) "Centre Sampling Technique in Foreign Migration Surveys: A Methodological Note", *Journal of Official Statistics*, 27/3, 451–465.
- Balcılar, M. (2016) *Health Status Survey of Syrian Refugees in Turkey: Non-communicable Disease Risk Factor Surveillance Among Syrian Refugees Living in Turkey*. Steps.
- Bonnett, A., ve Carrington, B. (2000) "Fitting into categories or falling between them? Rethinking ethnic classification", *British Journal of Sociology of Education*, 21/4, 487–500.
- Careja, R. ve Andreß, H.J. (2018) "In Search of a Frame: Challenges and Opportunities for Sampling Immigrant Minorities", *Comparative Migration Studies*, 6/1, 1–6.
- Carling, J., Erdal, M.B. ve Ezzati, R. (2014) "Beyond the Insider–Outsider Divide in Migration Research", *Migration Studies*, 2/1, 36–54.
- Chemin, J.E. (2016) "Guests-Hosts Relations in the Context of the Syrian Exodus: A Study of Turkish and Syrian Populations in Two Turkish Cities", *Middle East Journal of Refugee Studies*, 1/2, 49–74.
- De Tona, C., Frisina, A. ve Ganga, D. (2010) "Editorial: Research Methods in Ethnic and Migration Studies", *Migration Letters*, 7, 1–6.
- Dişbudak, C. ve Balmumcu, Ö. (2012) "Göçmenler Arasındaki Gelir Farklılıklarının Belirleyenleri: 1989 Bulgaristan Göçmenleri Örneđi", *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4/1, 65–75.
- EASO. (2018). *A Review of Empirical Surveys of Asylum- Related Migrants*. <https://euaa.europa.eu/sites/default/files/easo-review-surveys-1-2.pdf>

- Erdoğan, E. ve Uyan Semerci, P. (2018) *İdare Edilen Yaşamlar: İstanbul'da Yaşayan Ermenistan Vatandaşı Göçmenlerin ve Çocukların Durumu*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Erdoğan, M.M. (2018) *Suriyeliler Barometresi:Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erens, B. (2013) "Designing High-Quality Surveys of Ethnic Minority Groups in the United Kingdom", *Surveying Ethnic Minorities and Immigrant Populations: Methodological Challenges and Research Strategies* (Ed: J. Font ve M. Mendez), Amsterdam University Press, Amsterdam, 45–67.
- Eryurt, M.A. ve Koç, İ. (2017) "Konu, Kapsam ve Amaç", *Uydu Kentlerde Yaşayan Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Profili* (Ed:M.A. Eryurt, İ. Koç, T. Adalı ve A. Çavlin), Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 17–24.
- Eryurt, M.A., Koç, İ., Türkyılmaz, A.S., vd. (2017) "Konu, Amaç ve Yöntem", *Türkiye'de Yasal Olarak İkamet Eden Yabancıların Profili ve Yaşam Koşulları* (Ed:A.S. Türkyılmaz, İ. Koç ve M.A. Eryurt), Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, 17–38.
- ESS (y.y.) European Social Survey. <https://www.europeansocialsurvey.org/>
- Feskens, R., Hox, J., Lensvelt-Murders, G., vd. (2007) "Nonresponse Among Ethnic Minorities: A Multivariate Analysis", *Journal of Official Statistics*, 23/3, 387–408.
- Fête, M., Aho, J., Benoit, M., vd. (2019) "Barriers and Recruitment Strategies for Precarious Status Migrants in Montreal, Canada", *BMC Medical Research Methodology*, 19/1, 41.
- Font, J. ve Méndez, M. (2013) *Surveying Ethnic Minorities and Immigrant Populations: Methodological Challenges and Research Strategies*, Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Fortunato, C., González-Ferrer, A., Lopatin, E., vd. (2019) *Guidelines for Surveying Ethnic Minorities and Migrants: A Legal Framework for Collecting Data and Methodological Issues*. Ethmig Survey Data.
- Fowler, F.J. (2014) *Survey Research Methods*, 5. baskı, SAGE.
- Getmansky, A., Sınmazdemir, T. ve Zeitzoff, T. (2018) "Refugees, Xenophobia, and Domestic Conflict: Evidence from a Survey Experiment in Turkey", *Journal of Peace Research*, 55/4, 491–507.
- Gile, K.J., Johnston, L.G. ve Salganik, M.J. (2015) "Diagnostics for Respondent-driven Sampling", *Journal of the Royal Statistical Society*, 178/1, 241–269.
- Goodman, L.A. (1961) "Snowball Sampling", *The Annals of Mathematical Statistics*, 32/1, 148–170.
- Groenewold, G., ve Lessard-Phillips, L. (2012) "Research Methodology", *The European Second Generation Compared: Does the Integration Context Matter?* (Ed: M. Crul, J. Schneider ve F. Lelie), Amsterdam University Press, 39–56.
- Groves, R.M. ve Peytcheva, E. (2008) "The Impact of Nonresponse Rates on Nonresponse Bias: A Meta-analysis", *Public Opinion Quarterly*, 72/2, 167–189.
- Heckathorn, D.D. (1997) "Respondent-Driven Sampling: A New Approach to the Study of Hidden Populations", *Social Problems*, 44/2, 174–199.
- Huddleston, T., Niessen, J., Chaoimh, E.N., vd. (2011) *Migrant Integration Policy Index III*, British Council ve Migration Policy Group.
- Icduygu, A. (2005) *Transit Migration in Turkey: Trends, Patterns, and Issues*. European University Institute.
- İçduygu A ve Şimşek, D. (2016) "Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies", *Turkish Policy Quarterly*, 15/3, 59–69.
- International Youth Foundation (2018) *Opportunities for Syrian Youth in Istanbul: A Labor Market Assessment*, İstanbul.
- İşcan, İ.H. ve Çakır, M. (2019) "Türkiye'deki Sığınmacı ve Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkisi: Bir Saha Araştırması", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19/43, 177–236.
- Jacobs, D., Swyngedouw, M., Hanquinet, L., vd. (2009) "The Challenge of Measuring Immigrant Origin and Immigration-related Ethnicity in Europe", *Journal of International Migration and Integration*, 10/1, 67–88.
- Kappelhof, J. (2015) *Surveying Ethnic Minorities: The Impact of Survey Design on Data Quality*. Netherlands Institute for Social Research.
- Karakaş, B. (2015) Suriyelilerin entegrasyonu için Uyum Bakanlığı kurulmalı. *Milliyet*. Elde edilme tarihi: 12 Kasım 2021, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/suriyelilerin-entegrasyonu-icin-uyum-bakanligi-kurulmalı-2060571>.
- Karakaş, B. (2018) Türkiye'deki Suriyeliler: Entegrasyon mümkün mü?, *DW*. Elde edilme tarihi: 12 Kasım 2021, <https://www.dw.com/tr/türkiyedeki-suriyeliler-entegrasyon-mümkün-mü/a-45038052>.

- Kılıç, İ.H. ve Tahmaz, O. (2016) *Şanlıurfa’da Suriyeli Sığınmacılar ve Eğitim Araştırması 2016*. GAP Gençlik Derneği.
- Krosnick, J.A. (1999) "Survey Research", *Annual Review of Psychology*, 50, 537–567.
- Lynn, P., Nandi, A., Parutis, V., & Platt, L. (2018) "Design and implementation of a high-quality probability sample of immigrants and ethnic minorities: Lessons learnt", *Demographic Research*, 38/1, 513–548.
- Marpasat, M. ve Razafindratsima, N. (2010) "Survey Methods for Hard-to-Reach Populations: Introduction to the Special Issue", *Methodological Innovations Online*, 5/2, 1–16.
- Mateos, P., Singleton, A., & Longley, P. (2009) "Uncertainty in the analysis of ethnicity classifications: Issues of extent and aggregation of ethnic groups", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35/9, 1437–1460.
- Mckenzie, D.J. ve Mistiaen, J. (2007) *Surveying Migrant Households : A Comparison of Census-Based, Snowball and Intercept Point Surveys*. The World Bank Development Research Group.
- Mutlu, P., Mısırlı, K.Y., Kahveci, M., vd. (2018) "Suriyeli Göçmen İşçilerin İstanbul Ölçeğinde Tekstil Sektörü Emek Piyasasına Eklemlenmeleri ve Etkileri", *Çalışma ve Toplum*, 1/56, 69–92.
- Nor Zartonk (2007) "Türkiye’de Azınlık Olmak" *Anketi Sonuçları*. Elde edilme tarihi: 12 Kasım 2021, <https://www.norzartonk.org/files/anketsonuclari.pdf>.
- Örs, B. (2006) "Türkiye’de Yaşayan Ermenilerin '12 Eylül' Algılaması", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 34, 1–17.
- Parameshwaran, M., & Engzell, P. (2015) "Ethnicity in England: What Parents’ Country of Birth Can and Can’t Tell Us about Their Children’s Ethnic Identification", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41/3, 399–424.
- Petersen, W. (1980) "Concepts of Ethnicity", *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups* (Ed: S. Thernstrom, A. Orlov ve O. Handlin, Harvard University Press, 234–242.
- Reichel, D. ve Morales, L. (2017) "Surveying Immigrants Without Sampling Frames – Evaluating the Success of Alternative Field Methods", *Comparative Migration Studies*, 5/1, 1–22.
- Salentin, K. (2014) "Sampling the ethnic minority population in Germany: the background to ‘migration background’", *Methods, Data, Analyses*, 8/1, 25–52.
- Sarigil, Z. ve Karakoc, E. (2016) "Who Supports Secession? The Determinants of Secessionist Attitudes Among Turkey’s Kurds", *Nations and Nationalism*, 22/2, 325–346.
- Sever, H. (2012) "Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Yasadışı Göç Ve Etkileri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 51–66.
- Simon P (2007) "Ethnic" *Statistics and Data Protection in the Council of Europe Countries: Study report*. October. Strasbourg.
- Steiner, I. ve Landös, A. (2019) "Surveying Migrants in Europe. Experiences of the Swiss Migration-Mobility Survey", 14th International Conference, ICTERI 2018, Kiev, Ukrayna 14-17 Mayıs 2018. Revised Selected Papers., 21–54.
- Sunata, U. (2017) *Suriyeli Mülteci Hayatlar Monitörü: Genel değerlendirme*. INGEV.
- Tyldum, G. (2021) "Surveying Migrant Populations with Respondent-driven Sampling. Experiences from Surveys of East-West Migration in Europe", *International Journal of Social Research Methodology*, 24/3, 341–353.
- Verma, V. (2013) *Sampling Elusive Populations: Applications to Studies of Child Labour*. International Labour Office, Geneva.
- Waters, M. C. (2014) "Defining Difference: The Role of Immigrant Generation and Race in American and British Migration Studies", *Ethnic and Racial Studies*, 37/1, 10-26.
- WVS (y.y.) World Values Survey. <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>.
- Yücel, A., Utaş, C., Luchsinger, G., vd. (2018) *Needs Assessment of Syrian Women and Girls under Temporary Protection Status in Turkey*. UN Women ve ASAM.
- Zeisler, M-L., Bilgic, L., Schumann, M., vd. (2020) "Interventions to Increase the Reachability of Migrants in Germany With Health Interview Surveys: Mixed-Mode Feasibility Study", *JMIR Formative Research*, 4/4, e14747.

EK A

Araştırma Merkezleri

- Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (İstanbul Bilgi Üniversitesi)
- Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (Harran Üniversitesi)
- Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Göç ve Kent Çalışmaları Merkezi (Bahçeşehir Üniversitesi)
- Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi (Hacettepe Üniversitesi)
- Göç ve Uyum Uygulama ve Araştırma Merkezi (Türk-Alman Üniversitesi)
- İltica ve Göç Araştırma Merkezi (IGAM)
- Kent Sorunları ve Yerel Yönetimler Araştırma ve Uygulama Merkezi (Marmara Üniversitesi)
- Küresel Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
- Nüfus Etütleri Enstitüsü (Hacettepe Üniversitesi)
- Nüfus ve Göç Uygulama ve Araştırma Merkezi (Celal Bayar Üniversitesi)
- Romanlar Uygulama Ve Araştırma Merkezi (Adnan Menderes Üniversitesi)

Sivil Toplum Kuruluşları

- Göç Araştırmacıları Platformu
- Göç Araştırmaları Derneği
- Göç Araştırmaları Vakfı
- Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP)
- Hrant Dink Vakfı
- İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı (İKGV)
- Mülteci Destek Derneği (MÜDEM)
- Mülteciler Derneği
- Mültecilerle Dayanışma Derneği (MÜLTECİ-DER)
- Rum Vakıfları Derneği RUMVADER
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD/ASAM)
- Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

Kamu Kurumları

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)
- Polis Akademisi Başkanlığı

Uluslararası Örgütler

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR Turkey)
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM Turkey)

Araştırma Şirketleri

- ANAR
- GENAR
- IPSOS
- KONDA

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).